

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
 Μέρος Ι: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΟ ΠΑΙΔΙ: ΤΙ, ΓΙΑΤΙ ΚΑΙ ΠΩΣ	29
 Κεφ. 1: Το προβληματικό παιδί: Τι είναι	31
• Εισαγωγικά σχόλια: Εύλογα ερωτήματα	31
Δεν υπάρχουν απλές απαντήσεις, ρετσέτες – τυφλοσούρτες	31
• Τι δεν είναι το προβληματικό παιδί: Κριτήρια αποκλεισμού	33
Δεν υπάρχει αυστηρός διαχωρισμός μεταξύ φυσιολογικής και παθολογικής συμπεριφοράς	34
Το προβληματικό παιδί δεν είναι θύμα κάποιας πνευματικής ή συναισθηματικής αρρώστιας	34
Όλες οι «αποκλίνουσες» μορφές συμπεριφοράς δεν είναι παθολογικές	36
Τα κριτήρια δεν είναι ίδια σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και σε όλες τις εποχές	37
Προσοχή στις προκαταλήψεις!	38
Τα κοινωνικά στερεότυπα: «Θύμα» τους τα αγόρια	39
Προσοχή στην ιδιοσυγκρασία των γονέων!	40
Η ενοχλητική συμπεριφορά δεν είναι πάντοτε παθολογική συμπεριφορά	41
Η δυσπροσαρμοστία δεν εκδηλώνεται με τον ίδιο τρόπο στις διάφορες περιόδους της ανάπτυξης	42
Το προβληματικό παιδί δεν είναι προβληματικό σε όλους τους τομείς: Το «μέσο παιδί» είναι μύθος!	43
• Τι είναι το προβληματικό παιδί: Κριτήρια καθορισμού	44
Η αρνητική χροιά του συνοδευτικού συναισθήματος	45
Οι «συναισθηματικές διαταραχές» είναι δύο ειδών: «Υψηλής θυμικής έντασης» και «συναισθηματικής ανεπάρκειας»	45
Η αδυναμία αποφυγής του συμπτώματος	46
Οι δυσκολίες στην κοινωνική προσαρμογή	47
Η απόκλιση από το μέσο – φυσιολογικό: Στατιστικά κριτήρια	48
Η σπάνια συμπεριφορά δεν είναι απαραίτητα προβληματική συμπεριφορά	49
Πώς αλλάζει η προβληματική συμπεριφορά στις διάφορες ηλικίες	50
• Πότε πρέπει να ζητήσουμε τη βοήθεια του ειδικού: Τα τέσσερα κριτήρια	52
Πρακτικά κριτήρια για τους γονείς και για τους δασκάλους	54

• Αξιολόγηση της προβληματικής συμπεριφοράς: Τα ερωτηματολόγια ΕΔΕΠΠΕ	55
Τι είναι τα ερωτηματολόγια ΕΔΕΠΠΕ	55
Σε ποιους απευθύνεται το ΕΔΕΠΠΕ: Σε τι χρησιμεύει	57
Οι δύο κατηγορίες της προβληματικής συμπεριφοράς: Δια-προσωπική και ενδο-προσωπική δυσπροσαρμοσία	58
Τα σύνδρομα προβληματικής συμπεριφοράς	59
Ποιο είδος προβληματικής συμπεριφοράς αξιολογεί κάθε σύνδρομο	59
Τα τρία έντυπα του ΕΔΕΠΠΕ	63
Η χρήση των δεδομένων του ΕΔΕΠΠΕ: Περιορισμοί	64
Διαδικτυακή διαχείριση του ΕΔΕΠΠΕ: Βαθμολογικά δεδομένα	65

Κεφ. 2: Το προβληματικό παιδί: Γιατί γίνεται

• Τα αίτια της προβληματικής συμπεριφοράς: Ο καθένας μας έχει τη δική του θεωρία	66
Αυτο-εκπληρούμενη προφητεία και προβληματική συμπεριφορά	67
Γιατί μερικά παιδιά γίνονται «νευρωσικά»: Πολλές οι «προσωπικές» ερμηνείες	68
Η έννοια του «γεμάτου όπλου» και της «σκανδάλης» που το πυροδοτεί	69
Και οι ειδικοί διαφέρουν στις απόψεις τους	70
• Η προβληματική συμπεριφορά είναι πολυπαράγοντικής αιτιολογίας	71
Ανόμοια αίτια μπορεί να προκαλέσουν όμοια αποτελέσματα	72
Όμοια αίτια μπορεί να προκαλέσουν ανόμοια αποτελέσματα	73
• Προσωπικότητα και προβληματική συμπεριφορά: Ορισμένες αιτιώδεις σχέσεις	74
Δύο διαστάσεις της προσωπικότητας: «Εξωστρέφεια – Εσωστρέφεια» και «Νευρωτισμός»	74
Γιατί μερικά άτομα είναι «εσωστρεφείς τύποι» και άλλα είναι «εξωστρεφείς τύποι»	75
Νευρωτισμός = Συναισθηματική αστάθεια και ένταση	76
Τα «εξωστρεφή» παιδιά εκδηλώνουν «δια-προσωπική» δυσπροσαρμοσία, ενώ τα «εσωστρεφή» εκδηλώνουν «ενδο-προσωπική» δυσπροσαρμοσία	76

Κεφ. 3: Το προβληματικό παιδί: Πώς γίνεται

• Η διαμόρφωση της συμπεριφοράς: Καθοριστικός ο ρόλος της μάθησης	78
Το νευρικό σύστημα καθορίζει το ΤΙ και το ΠΩΣ της μάθησης	79
• Η μάθηση και οι νόμοι της συμπεριφοράς	81
Οι τέσσερις συνιστώσες της μάθησης	82
Τα ερεθίσματα στο περιβάλλον αποκτούν, διαμέσου της μάθησης, διαφορετική σημασία για τον καθένα μας	82
• Κλασική τοποχρονική συνεξάρτηση: Υποκατάσταση του ερεθίσματος	84
Τοποχρονικές συνεξαρτήσεις στα παιδιά: Αντιδράσεις «αποφυγής»	85
Παράλληλες και διαδοχικές συνεξαρτήσεις: Η «σκυταλοδρομία» των συνεξαρτήσεων	86
Η «μεταβίβαση» των συναισθημάτων	87
• Πώς μαθαίνουμε να είμαστε νευρωσικοί: Το πείραμα «Albert»	87
Γιατί οι «εσωστρεφείς» παρουσιάζουν «ενδο-προσωπική» δυσπροσαρμοσία και οι «εξωστρεφείς» «δια-προσωπική» δυσπροσαρμοσία	89
Ο ρόλος των συνεξαρτήσεων στην κοινωνικοποίηση του παιδιού: Οι εσωτερικές αναστολές	91
Η υπερβολική συναισθηματικότητα διευκολύνει τη μάθηση νευρωσικών διαταραχών	92
Συνεξάρτηση χωρίς άμεση εμπειρία: Συμβολική μάθηση	93

Η αδυναμία για ακρίβεις διακρίσεις μεταξύ των ερεθισμάτων προκαλεί εσωτερικές εντάσεις	93
Οι εσωτερικές – διλημματικές συγκρούσεις: Τέσσερις τύποι	95
• Συντελεστική μάθηση: Ο έλεγχος της συμπεριφοράς από τις συνέπειές της	97
Ενίσχυση και ενισχυτές: Τα είδη και η αποτελεσματικότητά τους	98
Προσοχή στον χρόνο παροχής της ενίσχυσης!	99
Όσο πιο πολλές φορές ενισχύεται μια αντίδραση τόσο πιο δύσκολα αποσβένεται	100
Παράδειγμα ενίσχυσης ανεπιθύμητης συμπεριφοράς	101
Παράδειγμα ενίσχυσης επιθυμητής συμπεριφοράς: Η «μάθηση αποφυγής»	102
Γιατί, παρότι ορισμένες αντιδράσεις του ατόμου, το ζημιώνουν, αυτό εξακολουθεί να τις παρουσιάζει;	103
Η δυσπροσαρμοστικότητα στα παιδιά συνίσταται στην παρουσία ανεπιθύμητων ή/και στην απουσία επιθυμητών μορφών συμπεριφοράς: Διαφορά από τους ενηλίκους	104
• Μίμηση προτύπων: Κοινωνικές αμοιβές, αυτο-ενίσχυση	105
Πολλές μορφές παθολογικής συμπεριφοράς τις μαθαίνει το παιδί μιμούμενο τους άλλους	106
• Το αυτοσυναίσθημα: Η υποτίμησή του είναι «σαράκι» στον ψυχισμό του παιδιού	108
Ο «Εαυτός μας»: Το επίκεντρο της ατομικότητάς μας	108
«Βασική εμπιστοσύνη» ή «βασική δυσπιστία»: Ο ρόλος των γονέων	108
Η θετική αυτο-εκτίμηση: Ο ρόλος των «άλλων» σημαντικών προσώπων	109
Το «ίδιον»: Ο κεντρικός πυρήνας του Εαυτού	110
Αυτο-εκτίμηση και προσαρμογή: Θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά	111
Ο «πραγματικός» Εαυτός και ο «ιδανικός» Εαυτός: Ο βαθμός της μεταξύ τους συμφωνίας	111
Απόκτηση θετικής αυτο-εκτίμησης: Συνδυασμός «σαφών ορίων» και «φρόνιμης αυτονομίας»	112
Η υποκειμενική δημόσια εικόνα: Πώς νομίζουμε ότι μας βλέπουν οι άλλοι	112
Αυτο-καθοριζόμενα και ετερο-καθοριζόμενα άτομα	112
Η αυτο-εικόνα: Το «είδωλό» μας στον καθρέφτη των άλλων	113
• Στρατηγικές προσαρμογής: Άμεσες και έμμεσες	114
Άμεσες στρατηγικές: Η «μετωπική» αντιμετώπιση των προβλημάτων	115
Έμμεσες στρατηγικές μείωσης του άγχους: Ψυχολογικοί μηχανισμοί άμυνας του Εγώ	116
Επιπρόσθετοι μηχανισμοί άμυνας του Εγώ κατά την εφηβική ηλικία	122
→ ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Πότε ένα σύμπτωμα ή ένα σύνδρομο πρέπει να μας ανησυχήσει	124

Μέρος II: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΝΔΟ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΔΥΣΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΑΣ:

ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΥΜΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	127
---------------------------------	-----

Κεφ. 4: Εσωτερική ανασφάλεια: Ο «καμβάς» της ενδο-προσωπικής δυσπροσαρμοστίας

• Εσωτερική ανασφάλεια: Τι είναι	129
• Τα αίτια της εσωτερικής ανασφάλειας	130
Οι εμπειρίες των πρώτων χρόνων της ζωής: Πόσο αμετάκλητες είναι οι επιδράσεις τους	132
• Η «ζύμωση» του παιδιού με τη ζωή: Το «αντίδοτο» της εσωτερικής ανασφάλειας	134
• Σύμβουλοι οικογένειας: «Μην πυροβολείτε τους γονείς!»	135

Κεφ. 5: Δύο τύποι ιδιοσυγκρασίας: Τα «δύσκολα» και τα «εύκολα» παιδιά	137
• Ιδιοσυγκρασία του παιδιού: Ατομικές διαφορές	137
• Τα δύσκολα παιδιά: Τα αποκαλούν «μητροκτόνα»	137
Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των δύσκολων παιδιών	138
• Τα εύκολα παιδιά: Σε κερδίζουν με τις «μαλαγανιές» τους	140
• Η ιδιοσυγκρασία του παιδιού και η συμπεριφορά των γονέων	140
Η αμφίδρομη αλληλεπίδραση γονέα – παιδιού: Δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις	141
Κανένα είδος ιδιοσυγκρασίας δεν εγγυάται ότι η εξελικτική πορεία του παιδιού θα είναι ομαλή	143
 Κεφ. 6: Εξάρτηση και αυτονομία: Το «υπερεξαρτημένο», το «κακομαθημένο» και το «ανεξαρτητοποιημένο» παιδί	145
• Το «υπερεξαρτημένο παιδί»: Δεν βασίζεται στις δικές του ικανότητες	145
Τυπικές αντιδράσεις του υπερεξαρτημένου παιδιού	145
• Το φαινόμενο της «προσκόλλησης» και το «άγχος του αποχωρισμού»: Ο «καμβάς» της βρεφικής εξάρτησης	146
Η διαδικασία της προσκόλλησης: Τρεις θεωρητικές προσεγγίσεις	147
Η ανάπτυξη της προσκόλλησης: Τα τρία στάδια	149
Ο αποχωρισμός του παιδιού από τους γονείς του: Επιπτώσεις στην ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη	151
Απόρριψη: Ο «ψυχολογικός αποχωρισμός» γονέα – παιδιού	153
Η υπερπροστασία και η ενίσχυση της εξάρτησης: Η αγάπη που «πνίγει!»	154
• Το «κακομαθημένο παιδί»: Ποιος έχει «το πάνω χέρι!»	155
Ποια είναι η «φύση» του παιδιού: «Μικρός σατανάς» ή «ξανθός άγγελος»!	156
• Το «ανεξαρτητοποιημένο παιδί»: Παίρνει πρωτοβουλίες και αυτενεργεί	158
Η ασφαλής ανεξαρτητοποίηση προϋποθέτει την ασφαλή προσκόλληση	158
Το 2ο έτος της ηλικίας: Η κορύφωση της ανάγκης για αυτονομία	159
Δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης: Ένας δείκτης της ανεξαρτητοποίησης του παιδιού	160
Τα «πισωγυρίσματα» στην ανεξαρτητοποίηση	160
• Η υποστήριξη του παιδιού για απόκτηση αυτονομίας: Τα τρία επίπεδα	162
Αναπτυξιακές ανάγκες του παιδιού και μορφές στήριξης της αυτονομίας του	162
Η ανεξαρτητοποίηση να δίνεται «σε δόσεις»	163
Υπερ-επιείκεια και υπερ-περιορισμός: «Μέτρον άριστον!»	164
Οι «αυθεντικοί» γονείς	164
 Κεφ. 7: Προβλήματα προσαρμογής στο σχολείο: Το «παιδί με σχολική φοβία»	166
• Η είσοδος στο σχολείο είναι ορόσημο στη ζωή του παιδιού	166
Το σχολείο είναι ένα «ανοικτό» σύστημα με απρόβλεπτα γεγονότα	166
• Τα παιδιά διαφέρουν ως προς τη «σχολική ετοιμότητα»	168
Ποιος έχει πιθανότητα να επιτύχει: Η επιτυχία φέρνει περισσότερη επιτυχία!	169
Ποιος κινδυνεύει να αποτύχει: Η αποτυχία φέρνει περισσότερη αποτυχία!	170

• Οι «ωδίνες» της σχολικής ζωής «δεν έχουν τελειωμό»	171
• Η ψυχοδυναμική της σχολικής τάξης: Ο δάσκαλος και οι συμμαθητές	172
Οι δάσκαλοι διαφέρουν μεταξύ τους: Ο «δημοφιλής» δάσκαλος	172
• Δάσκαλος – Γονείς – Παιδί: Το «σκαληνό» τρίγωνο	173
Ο δάσκαλος ως «Πυγμαλίωνας»	173
Ο δάσκαλος ως ψυχοθεραπευτής	174
• Σχολική φοβία: Το παιδί που επίμονα αρνείται να πάει στο σχολείο	176
Πρόκειται για σχολική φοβία ή για προσποίηση;	177
Τυπικές αντιδράσεις του σχολειοφοβικού παιδιού	178
Ο όρος «σχολική φοβία» στην ψυχοδιαγνωστική: Διαταραχή «άγχους αποχωρισμού»	179
Οι «σकाσιάρχες» μαθητές: Οι απειθαρχοί στασιαστές	181
Τα ψυχικώς ευάλωτα παιδιά με τις πολλές απουσίες από το σχολείο: Δεν είναι «σχολειοφοβικά», δεν είναι «σκασιάρχες»	182
Πότε εκδηλώνεται η σχολική φοβία: Η Β' τάξη δημοτικού	183
Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε το παιδί με σχολική φοβία	183
Τι συμβαίνει τελικά με τα σχολειοφοβικά παιδιά	184

Κεφ. 8: Παιδικό φόβοι και φοβίες

186

• Φοβικές αντιδράσεις: Καταστάσεις συναγερμού	186
Το αυτόνομο νευρικό σύστημα: Νευροφυτικές διαταραχές	187
Τα σύμβολα «ενδεχόμενων» κινδύνων: Οι «κρίσεις άγχους»	188
Τα τρία είδη φοβικών αντιδράσεων: Φόβοι, φοβίες και νευρωσικά άγχη	189
• Παιδικό φόβοι: Πώς αποκτώνται και πώς περιστέλλονται	191
Παιδικό φόβοι στις διάφορες ηλικίες: Αναπτυξιακές τάσεις	191
Πώς μαθαίνουμε να φοβόμαστε	192
Πώς να βοηθήσουμε το παιδί να ξεπερνά τους φόβους του	194
• Φοβίες: Αδικαιολόγητοι φόβοι προς συγκεκριμένες καταστάσεις	196
Είδη φοβιών και η συχνότητά τους	196
Πώς δημιουργούνται οι φοβίες	197
Ο «εσωστρεφής νευρωσικός» τύπος είναι ευάλωτος στις φοβίες	198
Το φαινόμενο της «επώασης του άγχους»: Επιδείνωση της φοβίας	198
Το φοβικό άτομο «κρύβει» τη φοβία του	199
Πότε είναι απαραίτητη η θεραπεία μιας παιδικής φοβίας	200

Κεφ. 9: Νευρωσικά άγχη και στρες: Αγχώδεις «κακές συνήθειες» των παιδιών και ψυχοσωματικές διαταραχές

201

• Τι είναι νευρωσικό άγχος: Αγχώδης νεύρωση	201
Οι αρνητικές και οι θετικές πλευρές του άγχους: Είναι θέμα βαθμού	202
Πώς οι γονείς κάνουν τα παιδιά τους αγχώδη	203
• Αγχώδεις «κακές συνήθειες» των παιδιών	204
• Το πιπίλισμα του αντίχειρα	206
Πώς ξεριζώνεται το πιπίλισμα του αντίχειρα: Πρακτικές οδηγίες	206

Θεραπευτικές μέθοδοι του πιπιλίσματος του αντίχειρα: Παραδείγματα εφαρμογής	208
Το χρόνιο και υπέρμετρο πιπιλίσμα του αντίχειρα: Προειδοποιητικό σημάδι	209
• Οι αυτόματες – ακούσιες κινήσεις: Τα τικ	210
Ψυχοθεραπευτική αντιμετώπιση των τικ	210
• Η ονυχοφαγία	212
• Άγχος και στρες: Ψυχοσωματικές ασθένειες	213
Στρες και βιοσωματικές αλλαγές	213
Προσωπικότητα και ψυχοσωματικές διαταραχές	214
Δεν υπάρχουν ασθένειες, αλλά ασθενείς	215
Βρογχικό άσθμα	216
Κεφ. 10: Κοινωνικά άγχη: Το «ντροπαλό», το «μοναχικό», το «σχιζοειδές»	
και το «αυτιστικό» παιδί	218
• Κοινωνικές δεξιότητες και κοινωνική αλληλεπίδραση	218
Πώς διαμορφώνουμε τις πρώτες εντυπώσεις μας για τους άλλους	219
Η «συνάντηση» με το άλλο πρόσωπο	219
• Παιδικές φιλίες: Ο ρόλος τους στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού	221
Πώς τα παιδιά επιλέγουν τους φίλους τους: Τα «επάλληλα φίλτρα»	221
Βιώσιμη είναι η φιλία που προσπορίζει ικανοποιήσεις και στα δύο μέρη: «Η θεωρία της συναλλαγής»	223
Τα «δημοφιλή» και τα «άφιλα» παιδιά: Χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους	224
Άλλο «έχω θαυμαστές» και άλλο «έχω φίλους»	226
• Το ντροπαλό παιδί: «Τρυπώνει» στο καβούκι της αυτο-παραίτησής του	226
Η ντροπαλότητα ως μορφή «άμυνας»	227
Αίτια της ντροπαλότητας	228
Γενικευμένη και επιλεκτική ντροπαλότητα	229
Αντιμετώπιση της παιδικής ντροπαλότητας	229
• Το μοναχικό παιδί: Το «παρών», αλλά «απών» παιδί	231
«Μοναχική φαντασίωση»: Το «καταφύγιο» των μοναχικών παιδιών	232
• Το παιδί με «σχιζοειδή» προσωπικότητα	232
Σε ποιες οικογένειες τα παιδιά κινδυνεύουν να γίνουν σχιζοειδή	233
Ανεπάρκειες στη γλωσσική επικοινωνία: Βασική αδυναμία του σχιζοειδούς παιδιού	234
Το φαινόμενο της «διπλής παγίδευσης»: «Ό,τι και να κάνεις, είσαι ένοχος!»	235
• Παιδικός αυτισμός	236
Τα χαρακτηριστικά του αυτιστικού παιδιού	237
Το σύνδρομο Asperger: Πώς διαφέρει από τον αυτισμό	239
Αίτια του παιδικού αυτισμού	240
Θεραπευτικές προσπάθειες με τα αυτιστικά παιδιά	240
Ποια είναι η πρόγνωση για τη μελλοντική εξέλιξη των αυτιστικών παιδιών	243
Οι γονείς των αυτιστικών παιδιών: Ο προσωπικός «Γολγοθάς» τους	244

Κεφ. 11: Προβλήματα υπερβολικής συμμόρφωσης και προκατάληψης:	
Το «υποτακτικό παιδί» και ο «φανατικός οπαδός»	246
• Συμμόρφωση: Η έννοια του όρου	246
Συμμόρφωση: Το «διάμεσο» της κοινωνικοποίησης	247
Αστοχίες της κοινωνικοποίησης: Ο ρόλος των γονέων	248
• Το υποτακτικό παιδί: Η υπερβολική συμμόρφωση	249
Το κατάλληλο μείγμα «αυτονομίας και συμμόρφωσης»: Το δίλημμα για τους γονείς και για το σχολείο	250
• Η συμμορφωτική δύναμη της πλειοψηφίας: Πειραματικά δεδομένα	252
Πώς νιώθει το άτομο καθώς συμμορφώνεται στις πιέσεις της ομάδας	254
Ατομικές διαφορές στη συμμόρφωση: Εξωγενείς και ενδογενείς παράγοντες	255
• Ο φανατικός οπαδός: Η τυφλή αφοσίωση	256
Πώς προκύπτει η τυφλή αφοσίωση	257
• Οι προκαταλήψεις: Ο κόσμος του «μαύρου – άσπρου»	258
Προκατάληψη και «διπλή σκέψη»: Η ταυτόχρονη αποδοχή αλληλοσυγκρουόμενων ιδεών	259
Πηγές των προκαταλήψεων: Μετατόπιση, προβολή, ανιμισμός	260
Πώς αποκτώνται οι προκαταλήψεις	261
Προκατάληψη και χαρακτηριστικά της προσωπικότητας	262
• Οι στάσεις: Το ιδιαίτερο χρώμα που έχουν του καθενός μας τα «ματογυάλια»	264
Κεφ. 12: Διαταραχές ύπνου, εγκόπριση και ενούρηση	266
• Μορφές διαταραχών ύπνου: Ελάσσονες και μείζονες	266
• Οι ανάγκες των παιδιών για ύπνο δεν είναι ίδιες	267
Πώς ο ύπνος του παιδιού μεταβάλλεται σε «πρόβλημα»: Λανθασμένος χειρισμός των γονέων	268
• Φόβος για το σκοτάδι: Γιατί τα παιδιά φοβούνται το σκοτάδι	270
Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε το παιδί να μη φοβάται το σκοτάδι: Μια πρόταση	271
• Τα όνειρα που βλέπουν τα παιδιά: Οι λειτουργίες που επιτελούν τα όνειρα	272
Τι όνειρα βλέπουν τα παιδιά: Το 25% είναι τρομακτικά	274
• Νυκτερινοί εφιάλτες και ενύπνιοι τρόμοι: Νυκτερινές αγχώδεις προσβολές.....	276
Πώς αντιμετωπίζονται οι «νυκτερινές αγχώδεις προσβολές»	277
• Προβλήματα στον έλεγχο των σφιγκτήρων: Εγκόπριση, ενούρηση	279
• Εγκόπριση: Το παιδί που «λερώνεται» επάνω του	280
Πότε πρέπει να αρχίζει η άσκηση του παιδιού στον έλεγχο του εντέρου	281
Η απαιτούμενη διάρκεια της άσκησης	282
Τρεις τύποι εγκόπρισης: Διαφορετική η αιτιολογία καθεμίας	284
Θεραπεία της εγκόπρισης	285
• Ενούρηση: Το παιδί που «βρέχεται» επάνω του	286
Ο επιτυχής έλεγχος της ουροδόχου: Πώς κατακτάται	287
Οι υποτροπές είναι αρκετά συχνές	287
Πρωτογενής και δευτερογενής ενούρηση	289

Θεραπεία της νυκτερινής ενούρησης: Το «στρώμα του ενουρητικού»	289
«Καταστολή του συμπτώματος»: Μια αμφιλεγόμενη θεραπευτική τακτική	291
Συνειδητή και ασύνειδη ενούρηση: Διαφορετική αντιμετώπιση η καθεμία	292

Κεφ. 13: Προβλήματα σίτισης: Παχυσαρκία, ψυχογενής ανορεξία

και ψυχογενής βουλιμία	293
• Παχυσαρκία: Τουλάχιστον 20% περιττά κιλά	293
Συνέπειες της παχυσαρκίας	294
Αίτια της παχυσαρκίας	295
Εφηβική παχυσαρκία: Το σύνδρομο του «βραδινού φαγητού»	297
Θεραπευτικές μέθοδοι της παχυσαρκίας	298
• Ψυχογενής ανορεξία: Επιμένει να χάνει βάρος, ας είναι «πετσι και κόκαλο!»	299
Θεραπευτική αντιμετώπιση της ψυχογενούς ανορεξίας	302
Ο ρόλος των γονέων στη θεραπευτική διαδικασία	303
• Ψυχογενής βουλιμία: Τρώει ασταμάτητα, ακόμη και όταν δεν πεινάει!	306

Κεφ. 14: Εξαρτήσεις: Βλαβερή χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και του διαδικτύου

• Τι είναι η εξάρτηση: Η «ανοχή» και το «στερητικό σύνδρομο»	308
• Εξάρτηση στη χρήση του διαδικτύου	309
Πρόληψη της διαδικτυακής εξάρτησης: Ο ρόλος των γονέων	313
• Χρήση ψυχοτρόπων ουσιών	315
Το κάπνισμα: Εξάρτηση από τη νικοτίνη	316
Οι παράνομες εξαρτησιογόνες ουσίες: Τα ναρκωτικά	317
Τα οιοπνευματώδη ποτά: Εξάρτηση από το αλκοόλ	320
Πρόληψη της ουσιοεξάρτησης	320
→ ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Το αυτο-καταπιεζόμενο νευρωσικό παιδί	323

Μέρος III: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΔΥΣΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΑΣ:

ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΥΜΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Κεφ. 15: Απουσία αυτοελέγχου: Το «απείθαρχο» παιδί

• Αυτοέλεγχος – Αυτοπειθαρχηση: Βασική προϋπόθεση για την κοινωνική συμβίωση	330
Συμβατικοί κανόνες «καθωσπρεπισμού» και θεμελιακοί κανόνες «ηθικής»: Να γίνεται διάκριση μεταξύ τους	331
Η τήρηση ενός κανόνα προϋποθέτει τρία στοιχεία: Γνώση του περιεχομένου του κανόνα, επιθυμία για την τήρησή του και εφαρμογή του στην πράξη	332
• Πώς το παιδί αποκτά αυτοέλεγχο: Η έννοια της «συνειδησης»	333
Ο βρεφονηπιακός αρνητισμός: Η απόλυτη «ξεροκεφαλιά»	333
Ο άνθρωπος είναι «φύσει ον κοινωνικό», αλλά αναγκαία είναι και η εξωτερική παρέμβαση	334
Τα τέσσερα συστατικά στοιχεία της ηθικής συμπεριφοράς: Ατομικές διαφορές	335

- Ψυχολογικές και σωματικές τιμωρίες: Ο ρόλος τους στην απόκτηση αυτοελέγχου 336
 Η «ετεροχρονισμένη» τιμωρία οδηγεί σε μειωμένη αντίσταση στους πειρασμούς, αλλά και
 σε έντονες ενοχές, ενώ ακριβώς το αντίθετο συμβαίνει με την «άμεση» τιμωρία 337
- Το ψυχολογικό κλίμα της οικογένειας: Ο «χρωστήρας» των ενεργειών των γονέων 339

Κεφ. 16: Παιδική επιθετικότητα: Επτά εχθρικές μορφές της 340

- «Εχθρική» και «συντελεστική» επιθετικότητα: Να γίνεται διάκριση μεταξύ τους..... 340
 Η επιθετικότητα έχει και στοιχεία θετικά – δημιουργικά 341
- Η αρχική αιτία της επιθετικότητας: Τρεις θεωρητικές απόψεις 341
 Η επιθετικότητα ως «ένστικτο» 342
 Η επιθετικότητα ως «μαθημένη συνήθεια» 343
 Η επιθετικότητα ως απόρροια «ματαίωσης εμπρόθετης ενέργειας» 344
- Παιδική επιθετικότητα: Ο «θύτης» είναι και «θύμα» 345
 Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της παιδικής επιθετικότητας 346
 Διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στην επιθετικότητα 348
- Παιδική επιθετικότητα: Επτά συνήθειες μορφές της 349
 - α) Ο θυμός: Οι εκρήξεις οργής 349
 - β) Το μίσος: «Βγάζω το άχτι μου!» 351
 - γ) Η παρανοϊκή εχθρότητα 352
 - δ) Τα σκωπτικά πειράγματα και οι εκφοβιστικοί παλικαρισμοί: *Bulling* 353
 Τα σκωπτικά πειράγματα 353
 Οι εκφοβιστικοί παλικαρισμοί 354
 Γονείς των «θυμάτων» και γονείς των «νταήδων»: Ας σκεφθούν το «γιατί»
 και οι δύο πλευρές 356
 - ε) Η «άσχημη γλώσσα»: Αισχρολογίες και βλαστήμιες 357
 Γιατί χρησιμοποιούν τα παιδιά «άσχημη γλώσσα»: Τρόποι αποτροπής του φαινομένου 358
 - στ) Η «θεατρική» μονοπώληση της προσοχής των άλλων 360
 Γιατί τα παιδιά επιζητούν να είναι «επί σκηνής»: Η σωστή διαχείριση του φαινομένου 361
 - ζ) Η εχθρότητα σε ομάδες: Το πείραμα «Η σπηλιά του ληστή» 363
- Εικονική – συμβολική βία: Πόσο επηρεάζει την επιθετικότητα του παιδιού 365
 Τηλεοπτική βία: Ερευνητικά δεδομένα 365
 Βία στα παιδικά παιχνίδια: Τα video games με βίαιο περιεχόμενο, τα πλαστικά
 πολεμικά όπλα 366
 Πόσο επιζήμια είναι η εικονική βία 367
 Αντιμετώπιση της εικονικής βίας: Επτά πρακτικές οδηγίες για τους γονείς 368
- Η βία με τον μανδύα της «έννομης τάξης» 370
- Προληπτικά μέτρα της παιδικής επιθετικότητας 372
 Η έγκαιρη διάγνωση: Τρεις «κόκκινες» ενδείξεις 372
 Ποιοι γονείς έχουν επιθετικά παιδιά 373
 Η σωματική τιμωρία είναι ακατάλληλος τρόπος πειθάρχησης του παιδιού 374
 Αυτοκριτική των γονέων: Να γίνεται συχνά 376

• Μέθοδοι – τεχνικές περιστολής της παιδικής επιθετικότητας	377
α) Διαφορική ενίσχυση της συμπεριφοράς: Να αγνοούμε τις επιθετικές μορφές και να επιβραβεύουμε τις θετικές	377
β) Παθητική αναστολή: Να αποτρέπουμε τεχνηέντως το παιδί να προβαίνει σε επιθετικές ενέργειες	378
γ) Η τεχνική «time - out»: Απόσυρση του παιδιού από το προσκήνιο «για να σκεφθεί»	380
δ) Η τεχνική της «κάθαρσης»: Η ελεγχόμενη ευθεία έκφραση της οργής	381
ε) Διαμεσολάβηση συνομηλίκων	382
στ) Το πρόγραμμα «Αρετή»: Βίωση 12 αξιών της ζωής	384
• Οι επινοητικοί γονείς: Αυτο-σχέδιες τακτικές διευθέτησης των διενέξεων	385

Κεφ. 17: Παιδική ανεντιμότητα: Οι συνήθειες «κατεργαριές» των παιδιών

• «Ηθική» και «ανήθικη» συμπεριφορά: Δυσδιάκριτα τα μεταξύ τους όρια για το παιδί	386
Η «ηθική ανάπτυξη» είναι συνάρτηση της «γνωστικής ανάπτυξης»	388
Οι οικογενειακές συνθήκες και η διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού	389
Τρεις χαρακτήρες: ο «συνειδητός νομοταγής», ο «συνειδητός αμοραλιστής» και ο «ψευδο-νομοταγής»	390
Οι συνομήλικοι και η διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού	391
• Η αντίσταση των παιδιών στους πειρασμούς: Ερευνητικά δεδομένα	393
Πέντε διαπιστώσεις για την παιδική ανεντιμότητα	394
• Το παιδί που «λέει ψέματα»: Πολλοί και ποικίλοι οι λόγοι	396
Πότε τα παιδικά ψέματα είναι εκδήλωση παθολογίας	397
Τα γυμνάσματα της παιδικής φαντασίας: Οι «φανταστικοί» σύντροφοι	398
Οι γονείς και η επίμονη ψευδολογία του παιδιού: Συμπέρασμα	400
• Το παιδί που «παίρνει ξένα πράγματα»	401
Γιατί τα παιδιά «παίρνουν ξένα πράγματα»: Ο ρόλος των γονέων	402
• Ιδεαλισμός και αλτρουισμός: Δύο θετικά στοιχεία της ηθικότητας	404
Παιδιά χωρίς αλτρουιστική συμπεριφορά: Ο ρόλος των γονέων	405
Ιδεαλισμός της εφηβικής ηλικίας: «Πηγή» αέναης αναγέννησης	407

Κεφ. 18: Παιδική και νεανική παραβατικότητα

• Παιδική και νεανική παραβατικότητα: Σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα	409
Η παραβατικότητα ξεκινάει από την παιδική ηλικία: Το «νηπιαγωγείο» του εγκλήματος	410
• Τα προ-παραπτωματικά παιδιά: Το «προστάδιο» της παραβατικότητας	412
• Το παιδί που κλέβει	412
Παιδιά κλεφτρόνια: Τέσσερις τύποι παιδικής κλεψιάς	414
Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε το παιδί που κλέβει	415
• Το παιδί που το σκάει από το σχολείο	416
Άλλο «σκασιάρης» και άλλο «σχολειοφοβικός»	517
Χαρακτηριστικά του σκασιάρχη μαθητή	417
Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τον σκασιάρχη μαθητή	419

• Νεανική παραβατικότητα: Τρεις διαφορετικοί τύποι	420
Αίτια της παιδικής και της νεανικής παραβατικότητας: Η οικογένεια και οι παρέες του παιδιού	422
α) Το οικογενειακό περιβάλλον: Δύο τύποι πειθάρχησης του παιδιού	422
Το οικογενειακό περιβάλλον και οι τρεις τύποι παραβατών	424
β) Οι παρέες – οι συναναστροφές: Ο κόσμος των συνομηλίκων	425
Η αντιμετώπιση της παιδικής ομαδικής επιθετικότητας: Συμβουλές προς τους γονείς	426
• Το παιδί με ψυχοπαθητική παραβατικότητα: Επτά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του	427
Γιατί γίνεται το παιδί «ψυχοπαθητικό»	429
Τρία αιτιολογικά σχήματα που οδηγούν στην ψυχοπαθητική συμπεριφορά	430
Η αναβίωση των παιδικών βιωμάτων: Το παιδί θα δώσει στα δικά του παιδιά ό,τι πήρε από τους δικούς του γονείς	431
Τι μπορούμε να κάνουμε με το ψυχοπαθητικό παιδί: Δυσοιώσεις οι προοπτικές	432
Κεφ. 19: Σεξουαλικά προβλήματα – Διαφυλική αγωγή	434
• Παιδική σεξουαλικότητα: Παρεξηγημένη έννοια	434
Η έννοια των όρων «σεξ» και «ερωτισμός»	436
• Αυτοερωτικές εμπειρίες των παιδιών: Ο παιδικός αυνανισμός	437
Πότε ο αυνανισμός γίνεται πρόβλημα: Τα «ακραία όρια»	438
• Ερωτοτροπικά παιχνίδια μεταξύ των παιδιών	439
• Ταυτότητα του φύλου: Διαταραχές του ρόλου του φύλου	441
Παρεκκλίσεις της ταυτότητας του φύλου - Παιδοφιλία.....	442
Παράγοντες που επιδρούν στην ψυχοσεξουαλική συμπεριφορά	443
Η ταυτότητα του φύλου αποκτάται από το 2ο έτος της ηλικίας	443
Η διαφορά φύλου «χρωματίζει» την προσωπικότητα του ατόμου	444
Διαφυλικές διαφορές στην ψυχοσύνθεση: Ο κίνδυνος της τυπολογικής υπερ-γενίκευσης	445
Η ταύτιση του παιδιού με τους γονείς: Ανακλητική και αμυντική ταύτιση	446
α) Ανακλητική ταύτιση: Μίμηση του στοργικού πατέρα	447
β) Αμυντική ταύτιση: Μίμηση του επίδοξου επιτιθέμενου	447
• Ήβη και εφηβεία: Η περίοδος των μεγάλων αλλαγών	448
Χρονολογική οριοθέτηση της ήβης και της εφηβείας	448
Ψυχολογικές αντιδράσεις του εφήβου: Αφύπνιση της ερωτικής ορμής	449
• Διαφυλική αγωγή: Ο ρόλος των γονέων	451
Να λέμε την αλήθεια στο παιδί	451
Πότε πρέπει να αρχίζει η διαφυλική αγωγή	452
Τι ερωτούν τα παιδιά	454
• Εισαγωγή της διαφυλικής αγωγής στο σχολείο: Μια ολοκληρωμένη πρόταση	456
Οι δύο κύκλοι της διδακτέας ύλης: Κοινός – υποχρεωτικός και κυμαινόμενος – προαιρετικός	457
Οργάνωση και λειτουργία του κυμαινόμενου – προαιρετικού κύκλου	459
Το «Ανοικτό – Κοινωνικό Συμπόσιο Διαφυλικών Σχέσεων»: Ένας ευρηματικός θεσμός διαφυλικής αγωγής	460
→ ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Σχολική βία και θυματοποίηση: Κάποιες σκέψεις για την περιστολή τους ...	462

Μέρος IV: ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΧΑΜΗΛΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ 469**Κεφ. 20: Γιατί αποτυγχάνουν τα παιδιά στο σχολείο: Το κίνητρο της επιτυχίας 472**

- Σχολική φοίτηση: Να μην καταντάει «στείρα κοινοτοπία» 472
- Πώς αποτυγχάνουν τα παιδιά: Ο ρόλος του σχολείου 473
 - Οι προσδοκίες του ίδιου του παιδιού: Το «κίνητρο της επιτυχίας» 474
 - Ο φόβος της αποτυχίας 475
- Τα παιδιά με σχολική υπο-επίδοση 476
 - Ποιοι παράγοντες συνεργούν για να έχει το παιδί υπο-επίδοση 477
- Ποια παιδιά έχουν καλή επίδοση στο σχολείο: Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας 479
 - Το αυτοσυναισθημα του παιδιού και το κίνητρο της επιτυχίας 480
 - Η επιτυχία φέρνει περισσότερη επιτυχία! 481
 - Το «κίνητρο για υψηλά επιτεύγματα»: Δύο καθοριστικοί παράγοντες 482
 - Ενθάρρυνση του παιδιού για επιμέλεια και για παραγωγικότητα: Προσοχή στο «πώς»! 483
- Γλώσσα και χαμηλή επίδοση στο σχολείο 483
 - Η γλώσσα της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας 485
- Δύο τύποι επικοινωνίας: Ο «στερεοτυπικός» και ο «συνδιαλεκτικός» 486
- Οι δύο γλωσσικοί κώδικες: Ο «περιορισμένος» και ο «επεξεργασμένος» 487
 - Το σχολείο καλλιεργεί τον «επεξεργασμένο» λόγο 488
- Ο δάσκαλος: «Πυγμαλίωνας στην τάξη!» 491

Κεφ. 21: Ελάχιστη εγκεφαλική δυσλειτουργία: Το «αδέξιο – άγαρμπο» παιδί και το «υπερκινητικό» παιδί 493

- Βλάβες στο κεντρικό νευρικό σύστημα: Ο αρχικός πυρήνας πολλών διαταραχών 493
 - Βλάβες στον εγκέφαλο και διαταραχές στην ιδιοσυγκρασία 495
- Ελάχιστη εγκεφαλική δυσλειτουργία: Πολυειδία προβλημάτων 496
- Το «αδέξιο – άγαρμπο» παιδί: Ελλιπής κινητικός συντονισμός 498
- Το «υπερκινητικό» σύνδρομο: Το παιδί που κινείται σαν «σβούρα» 500
 - Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε το υπερκινητικό παιδί 501
- Σωματική υγεία και σχολική επίδοση 506

Κεφ. 22: Παιδιά με μαθησιακά προβλήματα: Δυσλεξίες και δυσαριθμησίες 508

- Παράγοντες σχολικής επίδοσης: Οι «συνήθεις ύποπτοι» 508
 - Ατομικές διαφορές στη μαθησιακή ικανότητα 509
- «Μαθησιακό έλλειμμα» και «μαθησιακές δυσκολίες»: Να γίνεται διάκριση 511
- Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες: Δυσλεξίες, δυσαριθμησίες 512
 - Χαρακτηριστικά των παιδιών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες 512

• Διάγνωση των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών: Δύο προσεγγίσεις	514
Το «ΑθηνάΤεστ»: Ένα ψυχομετρικό μέσο διάγνωσης των δυσκολιών μάθησης	515
Τα εξεταστικά αποτελέσματα του ΑθηνάΤεστ	517
• «Μαθησιακό έλλειμμα» και «μαθησιακές δυσκολίες»: Απαιτούν διαφορετική διδακτικο-θεραπευτική αντιμετώπιση	518
Η διορθωτική – θεραπευτική παρέμβαση των ειδικών δυσκολιών μάθησης: Οι δύο εφαρμοζόμενες προσεγγίσεις	519
Οι δύο διαγνωστικές προσεγγίσεις αλληλοσυμπληρώνονται	520
• Πρόληψη των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών	521
• Τα διάφορα επίπεδα διαγνωστικής ερμηνείας και διδακτικο-θεραπευτικής παρέμβασης	523
Κεφ. 23: Αποκλίσεις στη νοημοσύνη: Νοητική υστέρηση και νοητική υπεροχή	526
• Νοημοσύνη: Η φύση, η ανάπτυξη και η μέτρησή της	526
Δομή της νοημοσύνης: Οι ικανότητες που τη συναποτελούν	526
Οι δύο πρωτοπόροι: L. L. Thurstone και C. E. Spearman	527
Η τρισδιάστατη θεωρία του J. P. Guilford	528
Αλλαγές της νοημοσύνης με την πάροδο της ηλικίας: Οι απόψεις του Jean Piaget	530
• Η μέτρηση της νοημοσύνης: Νοητική ηλικία, νοητικό πηλίκο	534
Κατανομή των νοητικών πηλίκων στον γενικό πληθυσμό	535
Διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στις νοητικές ικανότητες	537
Κληρονομικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις στην ανάπτυξη της νοημοσύνης	538
• Το παιδί με νοητική υστέρηση	539
Τι είναι η νοητική υστέρηση	539
• Τα παιδιά με νοητική υστέρηση είναι ανομοιογενής ομάδα	540
Οι τρεις βαθμίδες νοητικής υστέρησης: Μια κατηγοριοποίηση για εκπαιδευτικούς σκοπούς	541
Οι «βραδέως μανθάνοντες»: Δεν είναι νοητικώς υστερούντες	542
• Αίτια της νοητικής υστέρησης: Μέτρα πρόληψης	542
• Η εκπαίδευση των παιδιών με νοητική υστέρηση: Σκοπός η «ομαλοποίησή» τους	544
Οργάνωση της εκπαίδευσης των παιδιών με νοητική υστέρηση: Τα έξι ειδικά συστατικά στοιχεία	544
Η επιλογή της κατάλληλης σχολικής μονάδας: Ακανθώδες πρόβλημα	546
Ο κατάλληλος εκπαιδευμένος ειδικός παιδαγωγός: Το «κλειδί» της επιτυχίας	547
• Το παιδί με νοητική υστέρηση αποτελεί «οικογενειακό» πρόβλημα	548
α) Οι αντιδράσεις των γονέων	548
β) Οι αντιδράσεις των άλλων μελών της οικογένειας	550
• Το παιδί με νοητική υπεροχή: Η εκπαίδευσή του	550
Χαρακτηριστικά των παιδιών με νοητική υπεροχή	551
Εκπαίδευση των παιδιών με νοητική υπεροχή	552
Το πρόγραμμα «Ανοικτό σε όλα τα παιδιά» → «Αυτο-επιλογή» → «Οικειοθλής αποχώρηση»	553

Τα παιδιά με νοητική υπεροχή είναι –και αυτά– «Άτομα με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες»	553
➔ ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Οι γονείς ως «δάσκαλοι» του παιδιού με χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο: Πρακτικές οδηγίες	555

Μέρος V: ΠΟΥ ΚΑΙ ΠΩΣ ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΟΥΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ: ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΕΣ – ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ – ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	557
--	------------

Κεφ. 24: Πού μπορούν να απευθύνονται οι γονείς και οι δάσκαλοι για βοήθεια των ειδικών	559
---	------------

- Τα ΚΕ.Δ.Δ.Υ., τα ιατροπαιδαγωγά κέντρα και οι παιδοψυχιατρικές κλινικές 559
- Ποιες κατηγορίες προβλημάτων επιμελείται το κάθε είδος διαγνωστικών – συμβουλευτικών – ψυχοθεραπευτικών κέντρων 562

Κεφ. 25: Ψυχοθεραπευτικές μέθοδοι για παιδιά	565
---	------------

- Ψυχοθεραπεία: Πολλές και ποικίλες τεχνικές 565
- Ψυχοδυναμικές θεραπείες: Οι ασύνειδες ενδοψυχικές συγκρούσεις 567
 - Ψυχαναλυτική θεραπεία: Sigmund Freud 567
 - Το Εκείνο, το Εγώ και το Υπερεγώ: Η μεταξύ τους αντιπαλότητα 568
 - Πώς εμπνεύστηκε και πώς εφάρμοσε τις ιδέες του ο Freud 569
- Παιγνιοθεραπεία: Αυθόρμητος τρόπος έκφρασης του παιδιού 572
 - Ψυχαναλυτική παιγνιοθεραπεία: Anna Freud 572
 - Ενεργητικές μορφές παιγνιοθεραπείας: Η «μη κατευθυνόμενη πελατοκεντρική θεραπεία» του Rogers 573
- Οικογενειακή θεραπεία: Εφαρμογή της «συστημικής θεωρίας» 575
- Συμπεριφοριστικές μέθοδοι: Ό,τι μαθαίνεται, ξεμαθαίνεται! 576
 - Το πείραμα της Mary Cover Jones: Θεραπεία φόβου 577
 - Συστηματική αποευσαιθητοποίηση 578
 - Παράδειγμα εφαρμογής της συστημικής αποευσαιθητοποίησης 580
 - Η τεχνική «μάθηση διαφυγής»: Το στρώμα του ενουρητικού 581
 - Ο έλεγχος της συμπεριφοράς μέσω της διαφορικής ενίσχυσης 582
 - Σταδιακή διαμόρφωση της συμπεριφοράς 584
 - Αποστροφική θεραπεία 586
- Ο γνωστικός συμπεριφορισμός: Η αλλαγή των πεποιθήσεων του ασθενούς 587
 - Λογικο-θυμική θεραπεία 587
- Σχέση «παιδιού – θεραπευτή»: Τεράστια η σημασία της 589

Κεφ. 26: Τι γίνεται τελικά με τα προβληματικά παιδιά: Αυτο-θεραπεία	591
• Τρία επιμέρους ερωτήματα: Εισαγωγικά σχόλια	591
• Υπάρχει διαχρονική σταθερότητα στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας;	592
Μεγαλύτερη διαχρονικότητα έχουν όσα χαρακτηριστικά είναι σύστοιχα προς τα κοινωνικά πρότυπα	594
• Τα προβληματικά παιδιά ως ενήλικοι: Τρία τυπικά παραδείγματα	595
Τα νευρωσικά παιδιά, σε αντίθεση προς τα αντικοινωνικά παιδιά, γίνονται προσαρμοσμένοι ενήλικοι	597
• Ποια προβλήματα είναι παροδικά και ποια χρόνια	598
Υπάρχει «συνέχεια» ή «ασυνέχεια» της παθολογίας;	599
• Το φαινόμενο της αυτο-θεραπείας: Τι απογίνονται τα προβληματικά παιδιά —με και χωρίς— θεραπεία	600
Πώς ερμηνεύεται το φαινόμενο της αυτο-θεραπείας	601
• Παράγοντες που επηρεάζουν την έκβαση της θεραπείας: Ο ρόλος του ασθενούς και του θεραπευτή	602
• Ποια είναι η αποτελεσματικότητα της ψυχοθεραπείας	604
Ψυχοδυναμικός ή συμπεριφοριστής ψυχοθεραπευτής: Ποιος επιτυγχάνει καλύτερα αποτελέσματα	605
→ ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Να δοθεί έμφαση στην ενδο-σχολική αντιμετώπιση των ψυχολογικών προβλημάτων: Μια πρόταση	608

Μέρος VI: ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	611
Η διαδικασία της συμβουλευτικής «συνάντησης»	612
Ψυχολογική συμβουλευτική: Δύο δυσκολίες και ιδιαιτερότητες	613
Σύμβουλος και γονέας: «Ισότιμοι» συνομιλητές	614
Η ουδετερότητα του συμβούλου: Πότε και πώς!	615

Κεφ.27: Οι «περίοδοι κρίσης» και η παροχή ειδικής βοήθειας	618
• Οι «περίοδοι κρίσης»: Τι είναι	618
• Ψυχικές διαταραχές των γονέων	618
• Διαλυμένες οικογένειες: Οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία του παιδιού	619
Διαλυμένη οικογένεια και εφηβική εγκληματικότητα	620
Ο χωρισμός: Το προσωπικό δράμα του παιδιού	621
Οι διαμάχες των δύο «εμπολέμων»	622
Η απουσία του πατέρα: Διακυβεύεται η αρρενωπότητα του αγοριού;	623
Ο «φανταστικός» πατέρας: «Ιδανικός», αλλά «υποτιθέμενος»	624
Ποιος γονέας είναι πιο σημαντικός για το παιδί	625
Η μητριά και ο πατριός: Το παραμύθι της Σταχτοπούτας	626
• Θάνατος στην οικογένεια: Η θλίψη του παιδιού	627

• Απροσδόκητες σεξουαλικές εμπειρίες: Αποπλάνηση του παιδιού	627
Μορφές παιδικής σεξουαλικής παρενόχλησης	628
Ενδο-οικογενειακή παιδική σεξουαλική παρενόχληση: Γιατί το παιδί «σιωπά!»	629
• Εισαγωγή του παιδιού σε ίδρυμα: Τραυματικό «ξερίζωμα»	630
Παιδιά χωρίς κανέναν συγγενή	631
Παιδιά «αιχμάλωτα» στο ίδρυμα	632
Η ευχή του «ανώνυμου» ιδρυματικού παιδιού	633
Κεφ. 28: Πώς η οικογένεια επηρεάζει την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού	634
• Το TI και το ΠΩΣ της συμπεριφοράς: Πιο σημαντικό είναι το ΠΩΣ	634
• Η ψυχοδυναμική της οικογένειας: Ερευνητικά δεδομένα	635
Οι δύο βασικές διαστάσεις της ψυχοδυναμικής της οικογένειας: «Εκδηλη στοργή – Εχθρότητα» και «Αυτονομία – Αυταρχισμός»	635
• Οι τέσσερις τύποι γονέων: Οι επιπτώσεις του καθενός στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού	639
Ανεκτική στάση ή περιοριστική στάση: Ένα δίλημμα των γονέων	641
• Ο «ιδανικός» γονέας: Τα τρία χαρακτηριστικά του	643
➔ ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Γιατί η επικοινωνία με τον έφηβο είναι δύσκολη; Πώς μπορούμε να τη βελτιώσουμε;	645
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	653
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
ΕΔΕΠΠΕ: Ερωτηματολόγιο Δια-προσωπικής και Ενδο-προσωπικής Προσαρμογής Παιδιών και Εφήβων	663
Ερωτηματολόγιο 1: Συμπληρώνεται για παιδιά νηπιαγωγείου και δημοτικού από γονείς και άλλα συγγενικά πρόσωπα	665

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο του Βρετανού καθηγητή της ψυχολογίας Martin Herbert, με τον τίτλο «**Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας**», στην αρχική του έκδοση, εκάλυπτε τα προβλήματα της παιδικής και της προεφηβικής ηλικίας της περιόδου δηλαδή που το παιδί φοιτά στο νηπιαγωγείο, στο δημοτικό και στο γυμνάσιο. Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στις ηλικίες **μεταξύ του 6ου και 10ου έτους**, όταν το παιδί φοιτά στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Στα χρόνια αυτά, οι αναπτυξιακές απαιτήσεις, τόσο στον γνωστικό – μαθησιακό όσο και στον διαπροσωπικό – κοινωνικό τομέα, είναι ιδιαίτερα αυξημένες, με αποτέλεσμα πολλά ψυχολογικά προβλήματα να εμφανίζονται, για πρώτη φορά, στη φάση αυτή ή/και προβλήματα που προϋπήρχαν από προηγούμενες ηλικίες, τώρα να επιτείνονται σημαντικά.

Στην παρούσα έκδοση κρίθηκε αναγκαίο να διευρυνθεί η θεματική του βιβλίου και πέραν της προεφηβικής περιόδου με τη συμπερίληψη ύλης σχετικής με τα **εφηβικά χρόνια**. Η ύλη αυτή για τους εφήβους έχει ενταχθεί, είτε **εμβόλιμα** μέσα στην τρέχουσα θεματική του βιβλίου είτε ως **χωριστά κεφάλαια** και ως χωριστά **επίμετρα**.

Ο εμπλουτισμός αυτός και η διεύρυνση της θεματικής του βιβλίου με ύλη για την εφηβική ηλικία αποτυπώνεται στον τίτλο της νέας έκδοσης «**Ψυχολογικά προβλήματα παιδιών και εφήβων**».

Η διάρθρωση της ύλης του βιβλίου

Η ύλη του βιβλίου έχει διαρθρωθεί σε **έξι (6) μέρη** και σε **είκοσι οκτώ (28) κεφάλαια**, ως εξής:

Το **Μέρος I**, το **εισαγωγικό**, πραγματεύεται, στα τρία κεφάλαιά του, τρία βασικά ερωτήματα για την προβληματική συμπεριφορά: «**Τι είναι** το προβληματικό παιδί» (κεφ. 1), «**Γιατί γίνεται** το παιδί προβληματικό» (κεφ. 2) και «**Πώς γίνεται** το παιδί προβληματικό» (κεφ. 3).

Στα επόμενα **τρία Μέρη** εξετάζονται τρεις μεγάλες κατηγορίες ψυχολογικών προβλημάτων της παιδικής και εφηβικής ηλικίας: προβλήματα **ενδο-προσωπικής δυσπροσαρμοστίας** (ΜΕΡΟΣ II), προβλήματα **δια-προσωπικής δυσπροσαρμο-**

στίας (ΜΕΡΟΣ III) και προβλήματα **μαθησιακών δυσκολιών και χαμηλών σχολικών επιδόσεων** (ΜΕΡΟΣ IV). Ειδικότερα, στα τρία αυτά μέρη, η ύλη έχει διαρθρωθεί ως εξής:

Το **Μέρος II** πραγματεύεται τα προβλήματα **ενδο-προσωπικής δυσπροσαρμοστίας** (ή, όπως αλλιώς λέγονται, τα **εσωτερικευμένα προβλήματα**). Τα προβλήματα αυτά είναι εκδηλώσεις που δυσκολεύουν το παιδί/τον έφηβο **στις σχέσεις του με τον ίδιο τον εαυτό του**.

Τα θέματα που εξετάζονται στα έντεκα κεφάλαια του ΜΕΡΟΥΣ II είναι τα εξής: Εσωτερική ανασφάλεια: ο «καμβάς» της ενδο-προσωπικής δυσπροσαρμοστίας (κεφ. 4)· δύο τύποι ιδιοσυγκρασίας του παιδιού: το «δύσκολο παιδί» και το «εύκολο παιδί» (κεφ. 5)· εξάρτηση και αυτονομία: το «υπερεξαρτημένο παιδί», το «κακομαθημένο παιδί» και το «ανεξαρτητοποιημένο παιδί» (κεφ. 6)· προβλήματα προσαρμογής στο σχολείο: το «σχολειοφοβικό παιδί» (κεφ. 7)· παιδικοί φόβοι και φοβίες (κεφ. 8)· νευρωσικά άγχη και στρες: αγχώδεις «κακές συνήθειες» των παιδιών και ψυχοσωματικές διαταραχές (κεφ. 9)· κοινωνικά άγχη: το «ντροπαλό παιδί», το «μοναχικό παιδί», το «σχιζοειδές παιδί» και το «αυτιστικό παιδί» (κεφ. 10)· προβλήματα υπερβολικής αναστολής: το «υποτακτικό παιδί» και ο «φανατικός οπαδός» (κεφ. 11)· προβλήματα ύπνου: νυκτερινές αγχώδεις προσβολές, εγκόπριση, ενούρηση (κεφ. 12)· προβλήματα σίτισης: παχυσαρκία, ψυχογενής ανορεξία, ψυχογενής βουλιμία (κεφ. 13) και εξαρτήσεις: βλαβερή χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και του διαδικτύου (κεφ. 14).

Το **Μέρος III** πραγματεύεται τα προβλήματα **δια-προσωπικής δυσπροσαρμοστίας** (ή, όπως αλλιώς λέγονται, τα **εξωτερικευμένα προβλήματα**). Τα προβλήματα αυτά είναι εκδηλώσεις που δυσκολεύουν το παιδί/τον έφηβο **στις σχέσεις του με τους άλλους**.

Τα θέματα που εξετάζονται στα πέντε κεφάλαια του ΜΕΡΟΥΣ III είναι τα εξής: Τα αίτια της απείθειας: απουσία αυτοελέγχου (κεφ. 15)· παιδική επιθετικότητα: επτά εχθρικές μορφές της (κεφ. 16)· παιδική ανεντιμότητα: οι συνήθειες «κατεργαριές» των παιδιών (κεφ. 17)· παιδική και νεανική παραβατικότητα (κεφ. 18) και σεξουαλικά προβλήματα (κεφ. 19).

Το **Μέρος IV**, με τέσσερα κεφάλαια, πραγματεύεται θέματα **μαθησιακών δυσκολιών και χαμηλών σχολικών επιδόσεων**, όπως: γιατί αποτυγχάνουν τα παιδιά στο σχολείο: το κίνητρο της επιτυχίας (κεφ. 20)· ελάχιστη εγκεφαλική δυσλειτουργία: το «αδέξιο – άγαρμπο» παιδί και το «υπερκινητικό» παιδί (κεφ. 21)· παιδιά με μαθησιακά προβλήματα: δυσλεξίες και δυσαριθμησίες (κεφ. 22) και αποκλίσεις στη νοημοσύνη: νοητική υστέρηση και νοητική υπεροχή (κεφ. 23).

Το **Μέρος V**, με τρία κεφάλαια, αναφέρεται στις διάφορες **ψυχολογικές – συμβουλευτικές υπηρεσίες**, στις οποίες μπορούν οι ενδιαφερόμενοι να ζητήσουν βοήθεια στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των παιδιών και των εφήβων.

Ειδικότερα, εξετάζονται ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας των διαφόρων διαγνωστικών, συμβουλευτικών και ψυχοθεραπευτικών κέντρων και υπηρεσιών για παιδιά και εφήβους (κεφ. 24)· τα είδη της ψυχοθεραπευτικής παρέμβασης που χρησιμοποιούν οι ειδικοί στην κλινική πράξη με τα παιδιά και τους εφήβους (κεφ. 25) και τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα θεραπευτικά αποτελέσματα των παρεμβάσεων αυτών (κεφ. 26).

Το **Μέρος VI** αναφέρεται στη **συμβουλευτική των γονέων** με τα εξής δύο κεφάλαια: οι «περίοδοι κρίσης» και η παροχή ειδικής βοήθειας (κεφ. 27) και η ψυχοδυναμική της οικογένειας: πώς επηρεάζει την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου (κεφ. 28).

→ Στο τέλος κάθε ΜΕΡΟΥΣ παρατίθεται ένα ολιγοσέλιδο «ΕΠΙΜΕΤΡΟ». Στα έξι αυτά επίμετρα είναι αποτυπωμένες **κάποιες σκέψεις μου**, σχετικές με τη θεματική του αντίστοιχου ΜΕΡΟΥΣ, τις οποίες σταχυολόγησα από την υπερτεσσαρακονταετή διδασκαλία και έρευνά μου σε θέματα ψυχολογίας του παιδιού και του εφήβου.

– Ελπίζω ότι ο αναγνώστης θα βρει τις σκέψεις μου αυτές ενδιαφέρουσες.

→ Ακόμη και μια απλή επισκόπηση της τόσο πλούσιας και ποικίλης θεματικής που καλύπτει το βιβλίο αυτό δικαιολογεί, νομίζουμε απόλυτα, τον υπότιτλό του **«Πρόληψη, έγκαιρη διάγνωση και θεραπευτική παρέμβαση: Οδηγός για γονείς, εκπαιδευτικούς, ψυχολόγους και άλλους ειδικούς της ψυχικής υγείας και αγωγής»**.

Η ανάπτυξη και η μάθηση: Οι δύο θεωρήσεις της παθολογικής συμπεριφοράς

Ένα κύριο, ιδιαίτερο, χαρακτηριστικό του βιβλίου αυτού είναι ότι η όλη θεώρηση της παθολογικής συμπεριφοράς **γίνεται μέσα στο πλαίσιο, πρώτον, της πορείας της ανάπτυξης και, δεύτερον, των διαδικασιών της μάθησης**. Τόσο οι διαγνωστικές μέθοδοι και ερμηνείες όσο και οι ψυχοθεραπευτικές τεχνικές και παρεμβάσεις που προτείνονται στο βιβλίο αυτό, κινούνται στους δύο αυτούς άξονες· δηλαδή, αυτό που πραγματικά συμβαίνει στα παιδιά και στους εφήβους είναι ότι, με την πάροδο της ηλικίας, **«αναπτύσσονται» – «αλλάζουν»**· και ότι **«μαθαίνουν» – «αποκτούν γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες»**.

→ Αλλά ας δούμε τι σημαίνουν οι δύο αυτοί άξονες θεώρησης της προβληματικής συμπεριφοράς: η **ανάπτυξη** και η **μάθηση**.

• Η **αναπτυξιακή θεώρηση** της παθολογικής συμπεριφοράς μάς εφιστά την προσοχή στο γεγονός ότι κάθε τομέας της ψυχικής μας ζωής υφίσταται αλλαγές με την πάροδο της ηλικίας, με αποτέλεσμα **κάθε μορφή συμπεριφοράς να έχει**

και διαφορετική σημασία στις διάφορες ηλικίες. Έτσι, η ίδια συμπεριφορά είναι δυνατό, σε μια ορισμένη αναπτυξιακή φάση, να θεωρείται **φυσιολογική**, ενώ αν επιμένει να εμφανίζεται και σε μια επόμενη να θεωρείται **παθολογική**.

Επίσης, στις διάφορες φάσεις της εξέλιξης, οι αναπτυξιακές απαιτήσεις είναι διαφορετικές, με αποτέλεσμα κάθε ηλικία να παρουσιάζει **τις δικές της αναπτυξιακές δυσκολίες και τα δικά της αναπτυξιακά προβλήματα**. Γι' αυτό, για να έχει ο αναγνώστης ένα γενικό πρότυπο, ώστε να μπορεί να κάνει τις αναπτυξιακές αυτές διαφοροποιήσεις, δίνεται στην αρχή κάθε κεφαλαίου, **πριν τη συζήτηση για την παθολογική πλευρά του φαινομένου**, μια αναλυτική περιγραφή της γενικής πορείας της **ομαλής ανάπτυξης**, καθώς και των **διαφόρων «φυσιολογικών» παραλλαγών της**.

Επιπλέον, η εξελικτική αυτή θεώρηση μάς δείχνει ότι η πορεία προς την ωριμότητα είναι, αυτή καθαυτή, μια διαδικασία επίπονη και πολλά από τα «προβλήματα» που παρουσιάζουν τα παιδιά είναι **απλώς αναπτυξιακές «ωδίνες», πρόσκαιρες δυσκολίες, που τα παιδιά τις ξεπερνούν μόνα τους**, αρκεί να εξασφαλιστεί η συμπαθητική κατανόηση και η στοργική συμπαράσταση των γονέων τους και των δασκάλων τους.

→ Από την άποψη λοιπόν της ανάπτυξης, το βιβλίο αυτό μπορεί να θεωρηθεί κλασικό σύγγραμμα **«εξελικτικής – αναπτυξιακής ψυχοπαθολογίας»**.

- Η θεώρηση της παθολογικής συμπεριφοράς μέσα στο πλαίσιο των **διαδικασιών της μάθησης** μας δείχνει ότι τα ψυχολογικά προβλήματα των παιδιών και των εφήβων είναι **προϊόν – αποτέλεσμα των διαφόρων μορφών μάθησης**: της τοποχρονικής υποκατάστασης του ερεθίσματος, της διαφορικής ενίσχυσης με τις θετικές και τις αρνητικές αμοιβές, καθώς και της μίμησης προτύπων.

Επίσης, η μαθησιακή θεώρηση της παθολογικής συμπεριφοράς μάς δείχνει ότι **οι διαδικασίες με τις οποίες μαθαίνεται μια παθολογική συμπεριφορά μπορούν, ακριβώς οι ίδιες, να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να ξεμάθει το παιδί την ανεπιθύμητη αυτή συμπεριφορά**.

Ακόμη, η μαθησιακή προσέγγιση της προβληματικής συμπεριφοράς μάς δείχνει ότι η παθολογική συμπεριφορά στα παιδιά συνίσταται όχι μόνο στην **παρουσία ανεπιθύμητων**, αλλά και στην **απουσία επιθυμητών** μορφών συμπεριφοράς. Γι' αυτό, το βιβλίο δίνει **έμφαση στην ορθολογική ανάλυση και διαρρύθμιση του περιβάλλοντος**, τόσο των προσώπων όσο και των πραγμάτων, και στις αλληλεπιδράσεις τους με το παιδί, **ώστε να δίνονται πλούσιες ευκαιρίες στο παιδί να αποκτά κατάλληλες, πρόσφορες, μορφές συμπεριφοράς** να γίνεται, δηλαδή, **πρόληψη της παθολογικής συμπεριφοράς**.

Επίσης, **στον θεραπευτικό τομέα**, η παρέμβαση συνίσταται όχι μόνο στην **εξάλειψη ανεπιθύμητων**, αλλά και, το σπουδαιότερο, στη **διδασκαλία – εκμάθηση νέων επιθυμητών** μορφών συμπεριφοράς.

→ Πρόκειται, δηλαδή, για διαδικασίες που μπορούν αποτελεσματικά να εφαρμοστούν από άτομα, τα οποία **δεν έχουν ειδική εκπαίδευση ή ενασχόληση με τα θέματα της κλινικής ψυχολογίας, όπως είναι οι γονείς και οι δάσκαλοι.**

Άλλα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά του βιβλίου αυτού είναι:

- Πρώτον, ιδιαίτερη φροντίδα έχει καταβληθεί ώστε στις διάφορες ενότητες να παρατίθενται **συγκεκριμένα κλινικά παραδείγματα** με παιδιά, γονείς και δασκάλους, τόσο για τη διαφορική διαγνωστική περιγραφή των διαφόρων μορφών παθολογικής συμπεριφοράς όσο και για τις τεχνικές διδακτικο-διορθωτικής και θεραπευτικής παρέμβασης.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες είναι οι περιπτώσεις παιδιών και εφήβων όπου η αποκαταστασιακή παρέμβαση γίνεται, υπό την καθοδήγηση των ειδικών συμβούλων, **στο σπίτι από τους γονείς ή/και στο σχολείο από τον δάσκαλο.**

- Δεύτερον, το βιβλίο, ενώ είναι ένα είδος **πρακτικού οδηγού** για την αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων των παιδιών και των εφήβων, ωστόσο **δεν είναι ένα εγχειρίδιο – «συνταγολόγιο».** Εκκινεί από την άποψη ότι δεν υπάρχουν **εύκολες λύσεις** στα θέματα της ψυχικής διαταραχής και υιοθετεί μια **πολυπαραγοντική και πολυσυλλεκτική άποψη** τόσο στη διαγνωστική ερμηνεία όσο και στη θεραπευτική παρέμβαση.

Έτσι, το βιβλίο αυτό είναι πιο χρήσιμο σε όσους **δεν αναζητούν έτοιμες λύσεις και απλές ρετσέτες**, οι οποίες να μπορούν να εφαρμοστούν σε όλες τις περιπτώσεις —κάτι τέτοιο άλλωστε δεν μπορεί να υπάρξει—, **αλλά σε όσους επιθυμούν και πασχίζουν να κατανοήσουν όλες τις πτυχές της ατομικότητας του παιδιού και να το βοηθήσουν, με υπομονή και ενσυναίσθηση, να ζήσει μια όσο το δυνατόν πληρέστερη και ευτυχισμένη ζωή.**

- Τρίτον, το βιβλίο έχει μια **απλότητα στην έκθεση της ύλης** και μια αμεσότητα με την καθημερινή πραγματικότητα, χωρίς ωστόσο να μειώνεται η στέρεη επιστημονικότητά του. Η περίσσεια λογοτεχνική γλαφυρότητα που διακρίνει το πρωτότυπο κείμενο, δυστυχώς —πρέπει να ομολογήσουμε—, χάθηκε στη μεταφρασμένη του μορφή.

Όλα τα τόσο ελκυστικά, για ένα τόσο ευρέος φάσματος επιστημονικό σύγγραμμα, ιδιαίτερα γνωρίσματα του βιβλίου αυτού μας οδήγησαν να το επιλέξουμε και να το μεταφράσουμε στην ελληνική πριν δώδεκα χρόνια, παρότι δεν ήταν και το πιο πρόσφατο στο είδος του. Η θερμή υποδοχή της έκδοσης εκείνης από το ελληνικό κοινό μάς ενθάρρυνε να προβούμε στην παρούσα αναθεωρημένη και διευρυμένη επανέκδοσή του.

→ **Μια εξήγηση:** Στην πρώτη έκδοση, ο υποφαινόμενος αναφερόταν «**ως επιμελητής της ελληνικής έκδοσης**». Τότε, ενώ πρόθεσή μας ήταν να σεβαστούμε το πρωτότυπο κείμενο και να ετοιμάσουμε μια ευθεία μετάφραση στην ελληνική, ωστόσο στην πορεία της εργασίας αναγκαστήκαμε, για χάρη του έλληνα αναγνώστη, να κάνουμε διάφορες αλλαγές –συμπύξεις της ύλης, αναδιαρθρώσεις κεφαλαίων– και, ιδιαίτερα, στην τιτλοδοσία των επιμέρους κεφαλαίων.

Στην παρούσα έκδοση οι ανάγκες για περαιτέρω ευρύτερες και ουσιώδεις αλλαγές ήταν απόλυτα επιβεβλημένες. Ενώ τηρήθηκε η αρχική γενική δομή του βιβλίου, οι πολλαπλές παρεμβάσεις και αναδομήσεις της ύλης για την επικαιροποίηση και συμπλήρωση της θεματικής του βιβλίου επέβαλαν, για λόγους τυπικής συγγραφικής συνυπευθυνότητας, να αναφέρεται ο υποφαινόμενος ως «**συν-συγγραφέας**».

*

Ευχαριστίες εκφράζω στην κόρη μου **Πολυξένη Παρασκευοπούλου**, ψυχολόγο, προϊσταμένη των Ψυχολογικών – Συμβουλευτικών Υπηρεσιών των Αρσακείων – Τοισισείων Σχολείων, για την προθυμία της να μοιραστεί μαζί μου την πολύτιμη πρακτική της εμπειρία στην παιδική και εφηβική προβληματική συμπεριφορά και στη συμβουλευτική των γονέων στον χώρο του σχολείου.

Επίσης, ευχαριστίες εκφράζω στην **Άννα-Μαρία Κωνσταντάκη** για την περισσή υπομονή της και τη δακτυλογραφική επιμέλεια που επέδειξε στην «άχαρη» διαδικασία της λογισμικής μεταγραφής των κειμένων μου.

Παραδίδουμε λοιπόν την παρούσα αναθεωρημένη και διευρυμένη έκδοση του ανά χείρας βιβλίου στους γονείς, στους εκπαιδευτικούς, στους ειδικούς της ψυχικής υγείας, καθώς και σε κάθε άλλον ενδιαφερόμενο για μια ορθόλογη ανατροφή και εχέφρονα χειραγώγηση των παιδιών μας, με την προσδοκία ότι θα νιώθουμε και θα ενεργούμε πιο συνειδητοποιημένοι για το **ΤΙ**, για το **ΓΙΑΤΙ** και για το **ΠΩΣ** της συμπεριφοράς των παιδιών μας.

Αθήνα 2013

Ιωάννης Ν. Παρασκευόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής Ψυχολογίας
Πανεπιστημίου Αθηνών